

Vlasta Stavbar, **Majniška deklaracija in deklaracijsko gibanje. Slovenska politika v habsburški monarhiji od volilne reforme do nove države (1906–1918)**. Maribor: Založba Pivec, 2017, 275 strani.

Kar sto let je moralo preteči, da smo končno dobili pravo število podpisnikov majniške deklaracije, o kateri je bilo že toliko pisano. O njej so pisali najpomembnejši slovenski zgodovinarji, seveda tudi politiki, novinarji. Prispevki so segali od najbolj vznesenih do skrajno suhoparnih, nikomur pa se ni zdelo vredno, da bi deklaracijske pole preštel, jih analiziral, ugotovil njihovo število in geografsko razširjenost. Vedno se je govorilo o okrog 200.000 podpisih na teh deklaracijskih polah, zdaj pa je število naraslo za dobro tretjino na skoraj 326.000.

Zdaj so te pole preštete in analizirane. Poglobljen pregled in analiza deklaracijskega gibanja je ob stoletnici deklaracijskega gibanja izšla v monografiji zgodovinarke dr. Vlaste Stavbar, ki je višja bibliotekarka specialistka v Univerzitetni knjižnici Maribor, in od leta 2005 tudi glavna in odgovorna urednica Časopisa za zgodovino in narodopisje, avtorica monografij *Kulturno dogajanje v Mariboru 1914 do 1918* (1998) in *Politik Vekoslav Kukovec, politično delovanje do leta 1918* (2014).

Natančno in truda polno delo je nastajalo v prostem času in na račun dopustov ter se je zavleklo do izida leta 2017. V monografiji je natančno in celostno prikazano, kje vse se je to manifestacijsko gibanje dogajalo, ki je zajelo ves slovenski etnični prostor. Deklaracijo pa so podpisovali tudi Slovenci v Gradcu, na Dunaju, zgornještajerskih premogovnikih, veliko podpisov je bilo tudi iz Istre, Dalmacije, nekaj iz Slavonije in Bosne.

Poudariti je treba, da je bila to največja manifestacija, kot so tedaj rekli, ženstva, in prav čudno je, da se ob zdajšnjem velikem zanimanju za žensko vprašanje, ta tema ne zdi zanimiva, morda zato, ker so deklaracijsko gibanje v glavnem vodili duhovniki.

Monografija je razdeljena na dve obširni poglavji, ki imata vsaka več podpoglavij. V prvem poglavju (str. 12–78) je zelo natančen in sumaren pregled političnega dogajanja v Cislajtaniji v zadnjih dvajsetih letih monarhije, ki je narejen na podlagi najnovejše literature. Novo in najpomembnejše je drugo poglavje z naslovom *Deklaracijsko gibanje – utrip množic* (str. 79–235). To je pregled deklaracijskih izjav po historičnih deželah in razvrščenih po krajih in sodnih ter političnih okrajih. Najprej so izjave, ki so shranjene v Pokrajinskem arhivu v Mariboru. Naprej so

izjave iz Štajerske, nato iz Kranjske, Goriške, Koroške in Istre, za njimi še izjave zunaj slovenskega prostora. Sledijo izjave iz Arhiva republike Slovenije, ki so vezane v šestih knjigah z naslovom Podpisi slovenskih žena in deklet za jugoslovansko deklaracijo. Dodane so še nevezane pole. Posebno poglavje je posvečeno deklaracijskim shodom, zborovanjem in taborom. Zadnji kratki podpoglavji nas privedeta do razpada monarhije in do nove države SHS ter Kraljevine Jugoslavije. Povzetkom v slovenskem, angleškem in nemškem jeziku sledi obširen seznam literature, gradiva iz arhivov v Mariboru, Ljubljani, Kranju, krške škofije, Muzeja novejšje zgodovine v Ljubljani in Univerzitetne knjižnice v Mariboru. Kot je običaj v znanstvenih delih je na koncu še seznam oseb in krajev. Knjiga je ilustrirana z izjavami za majniško deklaracijo in s tozadevnimi razglednicami, na naslovnici pa je še osnutek za fresko slikarja Mihe Maleša. Monografija je izšla pri mariborski založbi Pivec s finančno podporo mariborske mestne občine in Javne agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

S to knjigo je odpravljen še en dolg v slovenskem zgodovinopisju in je v nekem smislu podoben izdaji podpisov za Zedinjeno Slovenijo Staneta Grande.

Iz monografije se vidi, kakšne so bile dileme tem, kaj se bo godilo ob morebitnem koncu habsburške monarhije, če bo do tega sploh prišlo, saj o tem še niso resno razmišljali. Želja po miru je bila vesplošna, prav tako misel in zahteva po preoblikovanju države. Na republiko ni nihče mislil, še manj, da bi šli v novo državno skupnost, saj je bilo šele poleti 1918 jasno, da bo vojna izgubljena in da bo tudi počil habsburški okvir. Za del slovenske politike je bila tivolska resolucija v času deklaracijskega gibanja še vedno bolj napredna, moteče je bilo sklicevanje na hrvaško državno pravo. Čas je bil nejasen in napet.

Vsekakor bi se s študijem deklaracij vsaj za lokalno zgodovino dalo ugotoviti, vsaj deloma, socialno strukturo posameznih sodnih okrajev in bi bilo za lokalno zgodovino prav dobrodošlo analiziranje. To seveda ni bil namen te raziskave, ki je na vsak način pomemben in dragocen prispevek slovenskemu zgodovinopisju.

Franc Rozman